

TIPVS CIVITATIS LVBLINĒSI.
 IN REGNO POLONIAE EX OMNIBVS
 PARTIBVS MŪDI EMPORIO TER IN
 AÑO CELEBRARI CŌSVETOCLARĒ.

1. Ecclesia S. Crucis extra Civitatem.
 2. Praedium Patrum Societatis IESV.
 3. Officina aqueductus et canalium sursum
 aquam ferens.
 4. Dealbatorium.
 5. Turris vbi aqua in Civitate artificiosè deducitur.

6. Officina vbi pulvis tormentarius conficitur.
 7. Curia.
 8. Templum S. Spiritus.
 9. Hospitale.
 10. Domus Patrum Societatis IESV.
 11. Templum vetustissimum a Leone Pol. Rege consult.

12. Praetorium.
 13. Templum S. Stanislai.
 14. Porta civitatis in arcem ducons.
 15. Templum S. Adalberti.
 16. Xenodochium, seu Hospitale B. Leprosi.
 17. Pons civitatem et arcem diuidens.

18. Arx splendens et voce Regali apparatus.
 19. Templum Ruthenicum.
 20. Suburbium.
 21. Stagnum spaciosum ac profundum
 piscium varietate.
 22. Officina papiracea.

Najdawniejszy widok Lublina z roku 1618.

(Przekład tekstu łacińskiego z objaśnieniami).

„Et haec olim meminisse juvabit.“ Virgilius, Aeneis. Lib. 1.

Nie znamy dawniejszego widoku Lublina niż wydany w r. 1618 w księdze VI-iej wspaniałego i cennego, a rzadkiego dziś dzieła Jerzego Brauna, które wychodziło kilkakrotnie w Kolonii w latach 1572—1618 p. n. „*Civitas orbis terrarum*“ lub „*Theatrum praecipuarum totius mundi urbium.*“ Księga VI tego dzieła, pod której przedmową podpisali się Antoni Hierat i Abraham Hogenberg, zawiera pomiędzy innymi między innymi, przedstawiające pięknie wykonane widoki kilkunastu miast polskich. Autor dzieła, Jerzy Braun, architekt w Dordrecht i dziekan w Kolonii, który żył w drugiej połowie w. XVI-go i początku XVII-go, pisał rozprawy teologiczne, mającej się jednak swawil i analizy dziełom pod przytoczonym wyżej tytułem, wydając je in folio w 8-eh tomach, a 6-ciu księgach, w trzech językach: łacińskim, francuskim („Le grande théâtre des différentes cités du monde“) i niemieckim („Beschreibung und Contracta der vornehmsten Städte der Welt“). Rysunki same, niezmierzają nie różniące w trzech tych wydaniach, mają napisy łacińskie, tylko opisy, umieszczone na stronie odwrotnej rysunków, przelożono na języki francuski lub niemiecki.

Widok Lublina zajmuje całą stronę arkusza 48-go, połowę zaś odwrotnej strony opisu miasta. Wydając podobny tego najdawniejszego widoku Lublina, uważaliśmy za odpowiednie dodać dokładny przekład napisów na rysunku całego opisu, którego, jak przypuszczamy, dostarczył Braunowi jeden z jezuitów lubelskich lub czasowo tu przebywających, oraz oprzątkę je dla dogodności czytelników dzisiejszych, którzy mogą być niedostatecznie obeznani z dziejami Lublina, krótkimi dopełnieniami i objaśnieniami. Dopełnienia i objaśnienia własne umieszczamy w nawiasach [ ].

Przeżyjemy sobie za miły obowiązek wyrazić tutaj wdzięczność i uznać Panu Henrykowi Kraussem, który udzieleniem nakładu na wydanie podobny umożliwił nam zapoznanie szerszej publiczności z tym dawnym widokiem i opisem Lublina z czasów najwcześniejszego rozkwitu tego miasta.

Lublin, d. 1 lutego 1901 r.

H. Łopaciński.

Przekład tekstu łacińskiego.

(Dopełnienia i objaśnienia umieszczone są w nawiasach).

A) Napisy umieszczone nad rysunkiem.

Widok miasta Lublina w Królestwie Polskim, sławno w całym świecie trzy razy na rok odbywającym się jarmarkami.

Kościół Najświętszej Marii Panny [Wniebowzięcia, de Triumpho, po-wizytkowski, zbudowany w latach 1426—1427 przez Władysława Jagiełłę na pamięć zwycięstwa nad Krzyżakami pod Grówałdem. Był przy nim 2 klasztory: żeński dla Brygidek, który trwał do roku 1818, i męski Brygitanów do w. XVI-go. Od roku 1835 klasztor należał do Wizytek, które tu miały pensję żeńską do roku 1864, następnie pozostawiono je do wymarcia i przeniesiono do Warszawy. Obszerne i piękne budowle poklasztorne obrócone w części na internat gimnazjalny, w części na potrzeby duchowieństwa prawosławnego].

Kościół św. Pawła, [wystawiony w latach 1466—1473 przez mieszczan lubelskich z klasztoru Bernardynów, którzy tu istnieli do r. 1864, obecnie parafjalny. Budowa wskutek pożarów i przebudowań kilkakrotnie uległa znacznym zmianom. Klasztor obrócony w części na żytek wojska, w części zaś Tow. Dobroczynności].

Brama [Krakowska, pochodząca z w. XIV-go, mianowicie z czasów Kazimierza Wielkiego, była pierwotnie znacznie wyższą, uległa wielkiemu pożarowi w roku 1575; zresztą do dziś bardzo mało wygląda jej się zmienni, chociaż odnowiona była za Stanisława Augusta, którego cyfra S A R błyszczy na wierzchołku].

Kościół św. Jana Chrzciciela, [wzniesiony w roku 1582 przez Bernarda Maciejowskiego, wówczas biskupa lubelskiego, razem z Kolegią Jezuitów. Po kasacie Jezuitów w r. 1772 należał przez czas pewien do Trynitarzy. Za rządu austriackiego były w kościele i klasztorze magazyny wojskowe. Odrestaurowany w latach 1823—1832 został kościołem parafjalnym i katedralnym].

Kościół Trójcy Przenajświętszej [był kaplicą zakonową, wzniesioną prawdopodobnie razem z zamkiem za Bolesława Chrobrego, odbudowany za Władysława Jagiełły w r. 1395, obecnie jest kaplicą wizerunkową].

Kościół św. Mikołaja [na przedmieściu Czwartek, według podania założony przez Mieczysława I-go, ma być najdawniejszym z kościołów lubelskich. Z pewno-

ścią wiadomo, że istniał w początku w. XV-go; w roku 1644 był przez ks. Walentego Turobojskiego z gruntu odnowiony. Od r. 1669 był kościołem parafjalnym do 1866-go, w którym parafie przeniesiono do kościoła po-augustyńskiego na Kalinowoszczyźnie].

B) Napisy, umieszczone pod rysunkiem i oznaczone numerami.

1. *Kościół św. Krzyża za miastem*, [zbudowany z klasztorom dla Dominikanów Obserwantów w roku 1607 przez Jacka Rawskiego, podostałego braclawskiego, w mieście, gdzie już w w. XV-wy istniała kaplica drewniana, po roku 1808, w którym zakonników przeniesiono do Wysokiego Koła, obrócony na koszar wojskowe].

2. *Folcark Ojciec Zgromadzenia Jezusowego*.

3. *Budynek wodociągów i kanałów, cisnący wodę do góry*, [dziś nie istniejący. Wodociąg miejskie w roku 1835 już były zbudowane. W drugiej połowie wieku XVII-go, popuste wskutek wojen i upadku Lublina, już odbudowane nie były; w r. 1692 i 1639 dawały miastu 200 zł p. dochodu].

4. *Błędni czyli Ułoch* [miejsce na łąkach do biełenia płótna; na urządzenie błędni otrzymano miasto w r. 1527 przywiódł od Zygmunta Starzego; w r. 1602 czynił miastu 30 zł dochodu, w r. 1639 razem ze szlifierką zł. 50].

5. *Wieża, sztucznie rozprowadzająca wodę w mieście*, [dziś nie istniejąca; dawna wieża wodociągowa była zbudowana na murze klasztoru Brygidek (po-wizytkowskiego) od ul. Dolnej Panny Marii].

6. *Budynek, w którym wyrobują proch strzelniczy (prochowin)*, [dziś nie istniejący].

7. *Dom (Pałac)*, [Dawny pałac Sobieskich, o którym szczegółowiej niżej w opisie Lublina, na ul. Bernardyńskiej, później należał do Radziwiłłów, następnie w roku rudy urządził adwokat Bożarski kolo roku 1840 młyn; obecnie jest kamienica należąca do p. Yettera. Rniny z r. 1837 odrzywał S. Sierpiński i podał w „Historycznym obrzędzie m. Lublina,” str. 70].

8. *Kościół św. Ducha*, [złożony w r. 1342, po spalaniu się w r. 1419 na nowo odbudowany przez mieszczan lubelskich, był kościołem szpitalnym do r. 1854. W roku 1843, gdy bardzo naprawy wymagał, z gruntu go odrestaurowano].

9. *Spital*, [w roku 1342 fundowany przy kościele św. Ducha z dobrowoli: ofiar mieszczan, uposażony

był w znaczne posiadłości ziemskie, kamienice i kapitały, które w roku 1834 przeszły pod zarząd rady szczydłnej opiekuńczej; spital oraz znajdująca się przy nim brama Święto-Duska rozebrano w roku 1869].

10. *Dom Ojciec Zgromadzenia Jezusowego*, [Wielkie gmachy, dla jezuitów w roku 1582 wzniesione, mieściły klasztor i szkołę jezuicką, następnie należały do Trynitarzy; znajdowały się w nich gimnazjum i szkoła realna; obecnie są zamieszkałe przez duchowieństwo katodralne i zajęte na szkoły elementarne].

11. *Kościół najstarszy, założony przez Ioska* [Czarnego], *Króla Polskiego* [w roku 1282, pod wezwaniem św. Michała był parafjalny, od roku 1574 wyniesiony do godności kolegiaty; w latach 1826—32 odbywały w nim nabożeństwo katedralne. Po przeniesieniu w roku 1832 katedry, parafji i kapituły do kościoła po-jezuitkowskiego zaczął się rujnować, i w latach 1852 do 1858 rozebrano go. Na rysunku zwraca uwagę przepiękna jego wieża w stylu romańskim].

12. *Ratusz*, [muruwany, wzniesiony w roku 1389 w miejsce drewnianego, miał wieżę, jak widzimy na rysunku; od roku 1578 odbywały się w nim posiedzenia Trybunału Koronnego; za Stanisława Augusta przebudował go budowniczy Merliani; w roku 1836 przy gruntowej restauracji dotychczas przybrał postać. Mieścił się w wieku XIX-wym w tym gmachu trybunał cywilny, następnie sąd okręgowy, obecnie zajmuje go zjazd sędziów pokoju].

13. *Kościół św. Stanisława*, [zbudowany w roku 1342 przez Kazimierza Wielkiego dla Dominikanów, którzy są zajmowali do roku 1836. Szczęśli się posiadaniem jedyną z największych w świecie części drzewa Krzyża Świętego. Wspaniałe budowle klasztorne, oddane w roku 1690 Lubelskiemu Towarzystwu Dobroczynności i Domowi Zakonowemu, gruntownie i kosztownie wymagają naprawy].

14. *Brama miejska, prowadząca do zamku*, [dziś grodzka zwana, zbudowana za czasów Kazimierza Wielkiego, bardzo się zrujnowała w wieku XVIII-wym, wskutek czego za Stanisława Augusta w roku 1755, jak świadczy cyfra na niej umieszczona, była odnowiona].

15. *Kościół św. Wojciecha* [przy ul. Podwale, zbudowany w roku 1611 przez Stanisława Garwuskiego, stał się gościniecem. Dziś w ruinie, jest własnością prywatną].

16. *Spital św. Łazarza* [był przy kościele św. Wojciecha; w wieku XVIII-wym był przy nim Siostry

